

Examen VWO

2018

tijdvak 2
dinsdag 19 juni
13.30 - 16.30 uur

geschiedenis

Dit examen bestaat uit 28 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 70 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.
Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Door de tijd heen

De volgende gebeurtenissen hebben te maken met de geschiedenis van de Groningse Der Aa-kerk en staan in willekeurige volgorde:

- 1 Ook in Groningen viel de groeiende welvaart samen met ontkerkelijking, waardoor de Der Aa-kerk in verval raakte.
- 2 Toen de Franse revolutionaire legers de Republiek binnentrokken, gebruikten ze de Der Aa-kerk als opslagplaats voor hooi en levensmiddelen en als paardenstal.
- 3 In de tijd dat missionarissen het christendom in Noord-Nederland verspreidden, stond op de plek waar later de Der Aa-kerk verrees een kleine houten kapel.
- 4 De kerk werd gebruikt als doorgangshuis voor onderduikers, zonder dat de Duitse bezetters dat merkten.
- 5 Otto III, bisschop van Utrecht, bevestigde de rechten van de kerk, die vooral werd bezocht door schippers en kooplui van de door handel opbloeiende stad.
- 6 Nadat het leger van stadhouder Maurits Groningen veroverde, werden de altaren in de kerk ontmanteld om de kerk geschikt te maken voor protestantse kerkdiensten.

- 2p 1 Zet deze gebeurtenissen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Prehistorie en oudheid

In de vierde eeuw voor Christus werd in Athene het *ekklesiastikon* ingevoerd: voortaan kreeg iedere Atheense burger presentiegeld, ongeveer een half dagloon, voor het bijwonen van een bijeenkomst van de volksvergadering.

- 2p 2 Leg uit waardoor dit bijdroeg aan de ontwikkeling van de democratie in Athene.

Gebruik bron 1.

Een bewering:

Uit deze bron kunnen oorzaken worden afgeleid voor zowel voor de groei als voor de uiteindelijke ondergang van het Romeinse Rijk.

- 2p 3 Geef aan
- welke oorzaak voor de groei van het Romeinse Rijk uit de bron kan worden afgeleid en
 - welke oorzaak voor de uiteindelijke ondergang van het Romeinse Rijk uit de bron kan worden afgeleid.

Prehistorie en oudheid

bron 1

In 390 schrijft historicus Ammianus Marcellinus een boek over de crisis van het Romeinse Rijk in de jaren 353 tot 378. Hierin beschrijft hij hoe in 354 een Romeins leger onder keizer Constantius II bij Bazel tegenover een Germaans leger staat. De verwachte veldslag blijft uit en de keizer legt zijn soldaten uit waarom:

Het ligt in mijn aard te wikken en te wegen, voorzichtig te zijn en aan te sporen tot wat in ons belang is. Daarom ben ik van oordeel dat hun de vrede moet worden gegund, mits u ermee instemt, en wel op grond van tal van overwegingen. Allereerst om de risico's van een oorlog te vermijden. Vervolgens opdat zij, zoals ze beloven, helpers zullen zijn in plaats van tegenstanders. Verder om zonder bloedvergieten hun trotse weerspanningheid te breken, die zo dikwijls zware schade heeft toegebracht aan onze provincies. En ten slotte hierom: niet alleen die vijand wordt overwonnen die valt in de strijd, bezwiken onder de druk van onze wapens en onze kracht. Maar met veel minder gevaar wordt ook diegene onder het juk gebracht die, al zwijgt de krijgstrompet, door ervaring weet dat het ons niet ontbreekt aan moed jegens opstandigen en evenmin aan mildheid jegens hen die om genade smeken.

De middeleeuwen

Gebruik bron 2.

Galberts beschrijving past bij de middeleeuwen.

- 3p **4** Toon dit aan door:
- het doel te noemen dat Galbert met zijn beschrijving heeft en
 - de reden te geven waarom Galbert vertelt over de snelheid waarmee het nieuws over de moord zich verspreidt en
 - aan te geven waardoor dit past bij de middeleeuwen.

Historici denken dat het waarschijnlijk wél mogelijk was dat het nieuws zich in korte tijd (zie bron 2) over grote afstanden verspreidde.

- 2p **5** Verklaar met een economische ontwikkeling uit die periode de snellere verspreiding van nieuws in die tijd.

Gebruik bron 3.

Een bewering:

Artsen in de Renaissance zouden zich herkennen in de werkwijze van Ya'qub.

- 2p **6** Ontleen aan de bron twee argumenten om deze bewering te ondersteunen.

De middeleeuwen

bron 2

Op 2 maart 1127 wordt de Vlaamse graaf Karel de Goede in Brugge vermoord. In datzelfde jaar schrijft de klerk Galbert van Brugge hierover:

Toen in het leven van de glorieuze vorst het martelaarschap zijn intrede deed, betekende dat een groot verdriet voor alle bewoners der aarde (...). En wonderlijk genoeg, hoewel de graaf in de burcht van Brugge werd vermoord op woensdag, namelijk in de ochtend van die dag, trof het bericht van zijn rampzalige dood de inwoners van de stad Londen in Engeland de tweede dag daarna, ongeveer tussen zes en zeven uur in de ochtend. En tegen de avond van diezelfde dag wekte het bericht beroering bij de mensen van Laon, die ver van ons in Frankrijk wonen; zoals we vernamen van onze studenten die toentertijd in Laon studeerden. Zo zijn we ook ingelicht door onze kooplieden die op dezelfde dag voor handelszaken te Londen waren. Te paard dan wel per schip had niemand de afstanden tussen voornoemde plaatsen en tijden zo snel kunnen overbruggen. (...)

Wij nu, inwoners van Vlaanderen die, zijn leven indachtig, de dood van de graaf, zulk een groot vorst, bewenen. Wij bezweren, manen en bidden u: smeekt (...) voor zijn ziel de heerlijkheid van het eeuwige leven af en de altijd durende zaligheid in het gezelschap der heiligen.

bron 3

Din Ya'qub is een Arabische geneesheer uit de twaalfde eeuw die in Jeruzalem voor christenen werkt en in Damascus voor moslims. Zijn leerling Ibn Abi Usaybi'a schrijft over hem:

Ya'qub was een excellente en succesvolle beoefenaar van de geneeskunde. Eerst maakte hij altijd een grondige studie van de ziekte om dan een behandeling te beginnen in overeenstemming met de regels van Galenus¹⁾, terwijl hij ook gebruikmaakte van zijn eigen ervaring. Hij bestudeerde nauwkeurig de symptomen van de ziekte. Wanneer hij een patiënt bezocht vroeg hij naar elk klein symptoom en elke kleine klacht en hield hij rekening met elk symptoom dat zou kunnen wijzen op de aard van de ziekte. Zijn behandeling was bijgevolg onnavolgbaar.

noot 1 Galenus is een beroemde Grieks-Romeinse arts die leefde in de tweede-derde eeuw.

Vroegmoderne tijd

Over de Franse filosoof en schrijver Michel Montaigne (1533-1592) zijn de volgende gegevens bekend:

- 1 Montaigne was afkomstig uit een familie die rijk was geworden met de handel in haring en wijn.
- 2 Montaigne studeerde rechten en maakte carrière als rechter en bestuurder. Hij verbleef enige tijd aan het hof van de Franse koning.
- 3 Na de dood van zijn vader verliet Montaigne zijn ambtelijke post en trok zich terug op zijn kasteel, waar hij zich vanaf dat moment wijdde aan filosofie, studeren en schrijven. Hierbij liet hij zich inspireren door schrijvers uit de klassieke oudheid.

Het leven en de loopbaan van Michel Montaigne passen in bestuurlijk en cultureel opzicht bij de zestiende eeuw.

4p 7 Leg dit uit door:

- een bestuurlijke ontwikkeling uit de zestiende eeuw te noemen en aan te geven bij welk gegeven deze ontwikkeling past en
- een culturele ontwikkeling uit de zestiende eeuw te noemen en aan te geven bij welk gegeven deze ontwikkeling past.

Een geschiedenis:

In 1546 brak een oorlog uit tussen Karel V en een aantal protestantse Duitse vorsten, die een jaar later in de Slag bij Mühlberg door Karel V werd gewonnen.

In 1555 sloten Karel V en de Duitse vorsten de Vrede van Augsburg waarin de afspraak *cuius regio, eius religio* werd opgenomen.

Een historicus concludeert over deze geschiedenis dat Karel V de oorlog won, maar de vrede verloor.

2p 8 Geef aan:

- dat de oorlog tussen Karel V en de Duitse vorsten verband hield met ontwikkelingen sinds het optreden van Luther op de Rijksdag in Worms en
- waarom het vredesverdrag een nederlaag was voor het beleid van Karel V.

In 1572 kwam een deel van de Staten van Holland in Dordrecht bijeen. Tijdens deze vergadering werden de volgende besluiten genomen:

- 1 Willem van Oranje werd gehandhaafd als stadhouder, waarbij de Staten de verbanning van Willem van Oranje uit de Nederlanden door de Raad van Beroerten naast zich neerlegden.
- 2 Willem van Oranje werd erkend als beschermheer van alle Nederlandse gewesten.

2p **9** Toon voor elk van beide besluiten aan, dat deze inging tegen verschillende onderdelen van de staatsinrichting van de Nederlanden in die tijd.

De vergadering van de Staten van Holland in 1572 (zie vraag 9) keurde ook het voorstel van Willem van Oranje goed om vrijheid van godsdienst toe te staan.

1p **10** Welk politiek-militair motief had Willem van Oranje voor dit voorstel?

Op de vergadering in 1572 (zie vraag 9) waren geen afgevaardigden van Amsterdam aanwezig.

1p **11** Geef hiervoor de verklaring.

Gebruik bron 4.

Op het pamflet staat niet wanneer het is uitgegeven.

2p **12** Beargumenteer dat het pamflet waarschijnlijk in 1581 is gepubliceerd.

Gebruik bron 4.

Een bewering:

De mening van de auteur komt overeen met de (latere) politieke theorie van John Locke.

2p **13** Toon de juistheid van deze bewering aan met een argument uit het pamflet.

De onderstaande gebeurtenissen uit de politieke carrière van Johan van Oldenbarnevelt staan in willekeurige volgorde:

- 1 Johan van Oldenbarnevelt sloot het Drievoudig Verbond met Engeland en Frankrijk, die daarmee de soevereiniteit van de Republiek erkenden.
- 2 Johan van Oldenbarnevelt onderhandelde over vrede met Spanje, wat leidde tot het Twaalfjarig Bestand.
- 3 Johan van Oldenbarnevelt onderhandelde als secretaris van de afvaardiging van de Staten van Holland over de totstandkoming van de Unie van Utrecht.
- 4 Johan van Oldenbarnevelt werd veroordeeld wegens hoogverraad.
- 5 Johan van Oldenbarnevelt zette zich in voor de benoeming van Maurits tot stadhouder van Holland en Zeeland na de moord op Willem van Oranje.
- 6 Johan van Oldenbarnevelt nam het initiatief tot oprichting van de VOC.

2p **14** Zet deze gebeurtenissen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Gebruik bron 5.

Emmanuel Sieyès levert in dit pamflet kritiek op het ancien regime in Frankrijk.

2p **15** Geef aan:

- welke kritiek Sieyès op het ancien regime heeft en
- welk onbedoeld gevolg het bijeenroepen van de Staten-Generaal door Lodewijk XVI hiermee samenhangt.

Gebruik bron 6.

Op grond van deze bron kan worden geconcludeerd dat Robespierre behoort tot de radicale stroming in de Verlichting.

3p **16** Toon dit aan met twee verwijzingen naar de bron.

Vroegmoderne tijd

bron 4

Tijdens de Opstand richt de auteur van een anoniem pamflet zich tot de Antwerpse bevolking, die in zijn ogen is misleid door de Spaanse propaganda:

Deze goede patriotten trekken de conclusie dat men de natuurlijke heer en vorst van het land nooit mag afzetten en dat men geen vreemde heer of vorst mag aanvaarden (...). Maar de landsheer is slechts een dienaar van de gerechtigheid, een plaatsvervanger van God, een herder van zijn volk, een vader van het land, die aan ieder persoon recht en gerechtigheid moet verschaffen. Dáártoe wordt hij gekozen en ingehuldigd, en met dit doel wordt hem al zijn macht en autoriteit gegeven. (...)

Daarom spreekt men in overeenstemming met het recht aldus over de koninklijke wet en macht: het volk van het land heeft de koning of de landsheer zijn macht overgedragen en toevertrouwd, hetgeen gebeurt onder zulke voorwaarden als gebruikelijk is volgens de rechten van het land. (...)

Als hij in plaats van een vader een moordenaar wordt, in plaats van een herder een slachter, in plaats van een vorst een tiran, dan hoeven de gewesten hem niet meer te gehoorzamen.

De gewesten trekken hun macht en autoriteit die zij aan hem hadden overgedragen, weer naar zich toe, aangezien hij zijn verplichtingen niet nakomt en niet het doel nastreeft waartoe zij hem als hun heer en vorst hebben ingehuldigd en aanvaard.

bron 5

In 1789 neemt Emmanuel Sieyès als afgevaardigde van Parijs zitting in de Staten-Generaal van Frankrijk. Voor de opening van de Staten-Generaal schrijft hij een pamflet, waarvan kopieën verspreid worden in Parijs. Hij schrijft over de derde stand:

Wat is de derde stand? Alles. Wat is hij tot op dit ogenblik op politiek terrein geweest? Niets. Wat vraagt hij? Iets te worden. De derde stand is een volledige natie. Wat is er nodig opdat een natie zou blijven bestaan en zou bloeien? Private ondernemingen en openbare ambten. Alle private ondernemingen kunnen in vier groepen ondergebracht worden: veldarbeid, industrie en handel, wetenschappen en kunsten, en huisarbeid. Wie oefent deze bedrijvigheid uit? De derde stand. Maar de winstgevende en eervolle ambten zijn alleen door de leden van de bevoorrechte standen bezet. Wat is de derde stand tot hiertoe geweest? Niets.

bron 6

Op 24 april 1793 geeft Maximilien Robespierre in een toespraak een toelichting op de bepaling over bezit in zijn eigen versie van de *Verklaring van de rechten van de mens en de burger*:

Vraag een mensenhandelaar wat bezit is; hij zal antwoorden door te wijzen op die lange doodskist die hij zijn schip noemt en waarin hij mensen dicht op elkaar stouwt die nog in leven lijken: "Daar is mijn bezit. Ik heb hen voor zoveel per hoofd gekocht."

Vraag het een edelman die veel grond en lijfeigenen bezat en die van mening is dat de wereld op zijn kop is gezet omdat hij ze niet meer heeft.

Moderne tijd

Gebruik bron 7.

Een conclusie:

Dit handvest is een compromis tussen voorstanders van de Franse Revolutie en voorstanders van de Restauratie.

- 4p **17** Ondersteun deze conclusie door, telkens met een verwijzing naar de bron, uit te leggen dat dit handvest:
- aansluit bij de democratische revoluties uit de voorafgaande tijd en
 - ook past bij de Restauratie.

Gebruik bron 5 opnieuw.

In de negentiende eeuw vinden de opvattingen van Sieyès zoals in dit pamflet weerklank bij verschillende politieke stromingen.

- 4p **18** Noem twee van die stromingen en geef per stroming aan, door welke opvatting van Sieyès deze stroming zich aangesproken voelt.

In 1842 opende koning Ludwig I van Beieren (in Zuid-Duitsland) het Walhalla, een tempel met borstbeelden van Duitsers die een bijdrage aan de Duitse culturele eenheid hadden geleverd.

Op dat moment werd nog gedebatteerd over de vraag of het borstbeeld van Maarten Luther, die in de zestiende eeuw een veelgelezen Duitse Bijbelvertaling had geschreven, in het gebouw moest worden geplaatst. Voorstanders en tegenstanders verschilden met elkaar van mening over de opname van het borstbeeld van Luther.

- 2p **19** Geef voor elk van beide partijen in dit debat hun argumentatie weer.

Gebruik bron 8.

In deze prent geeft de tekenaar een mening weer over de positie van Bismarck in Europa.

- 4p 20 Licht deze prent toe door:
- zonder bron de kern van de buitenlandse politiek van Bismarck aan te geven en
 - met twee verwijzingen naar de bron uit te leggen welke mening de tekenaar in zijn prent weergeeft over de positie van Bismarck.

Gebruik bron 9.

In 1923 pleegt Adolf Hitler een staatsgreep die mislukt. De NSDAP wordt verboden en daarom sluiten sommige nazi's zich aan bij het *Völkischen Block*.

- 4p 21 Ontleen aan de bron twee redenen waarom deze nationaalsocialisten zich in ideologisch opzicht thuis voelen bij het *Völkischen Block*.

Het *Völkischen Block* (zie bron 9) verdween na 1924 naar de achtergrond.

- 1p 22 Geef hiervoor de verklaring vanuit de binnenlandse situatie van de Republiek van Weimar in die tijd.

De Duitse verovering van Europa was vanuit de nazi-ideologie een voorwaarde voor een belangrijker doel.

- 2p 23 Noem dit doel en geef aan wat dit betekende voor het optreden van de Duitse bezetters in West-Europa in vergelijking met hun optreden in Oost-Europa.

Gebruik bron 10.

Op grond van deze bron worden twee conclusies getrokken:

- 1 De mening van de Russische sergeant-majoor over het nationaalsocialisme komt voort uit zijn politieke opvatting.
- 2 De mening van de Russische sergeant-majoor over de toekomst van Duitsland loopt vooruit op de Koude Oorlog.

2p **24** Geef voor elk van beide conclusies de bijpassende redenering.

Gebruik bron 11.

Een interpretatie:

In deze prent uit 1950 geeft Herblock een mening weer over het McCarthyisme.

3p **25** Leg met twee verwijzingen naar de bron uit, welke mening Herblock hierover weergeeft.

Gebruik bron 12.

Dit interview past bij het vijandbeeld dat binnen de Sovjet-Unie van het Westen bestaat.

4p **26** Ontleen aan de bron twee onderdelen van dit vijandbeeld, telkens met een verwijzing naar de bron.

Gebruik bron 13.

Horst Haitzinger geeft met deze prent een mening weer over de tegenstelling in 1989 tussen de politieke koers van Michael Gorbatsjov en die van Erich Honecker.

4p **27** Leg dit voor elk van beide koersen uit, telkens met een verwijzing naar de bron.

Gebruik bron 14.

Dit affiche kan worden gebruikt om twee kenmerkende aspecten van de tweede helft van de twintigste eeuw te illustreren.

2p **28** Toon dit aan, telkens met een verwijzing naar de bron.

Moderne tijd

bron 7

In 1814 bestijgt een jongere broer van Lodewijk XVI de Franse troon als Lodewijk XVIII. Op 4 juni van dat jaar vaardigt hij onderstaand handvest uit:

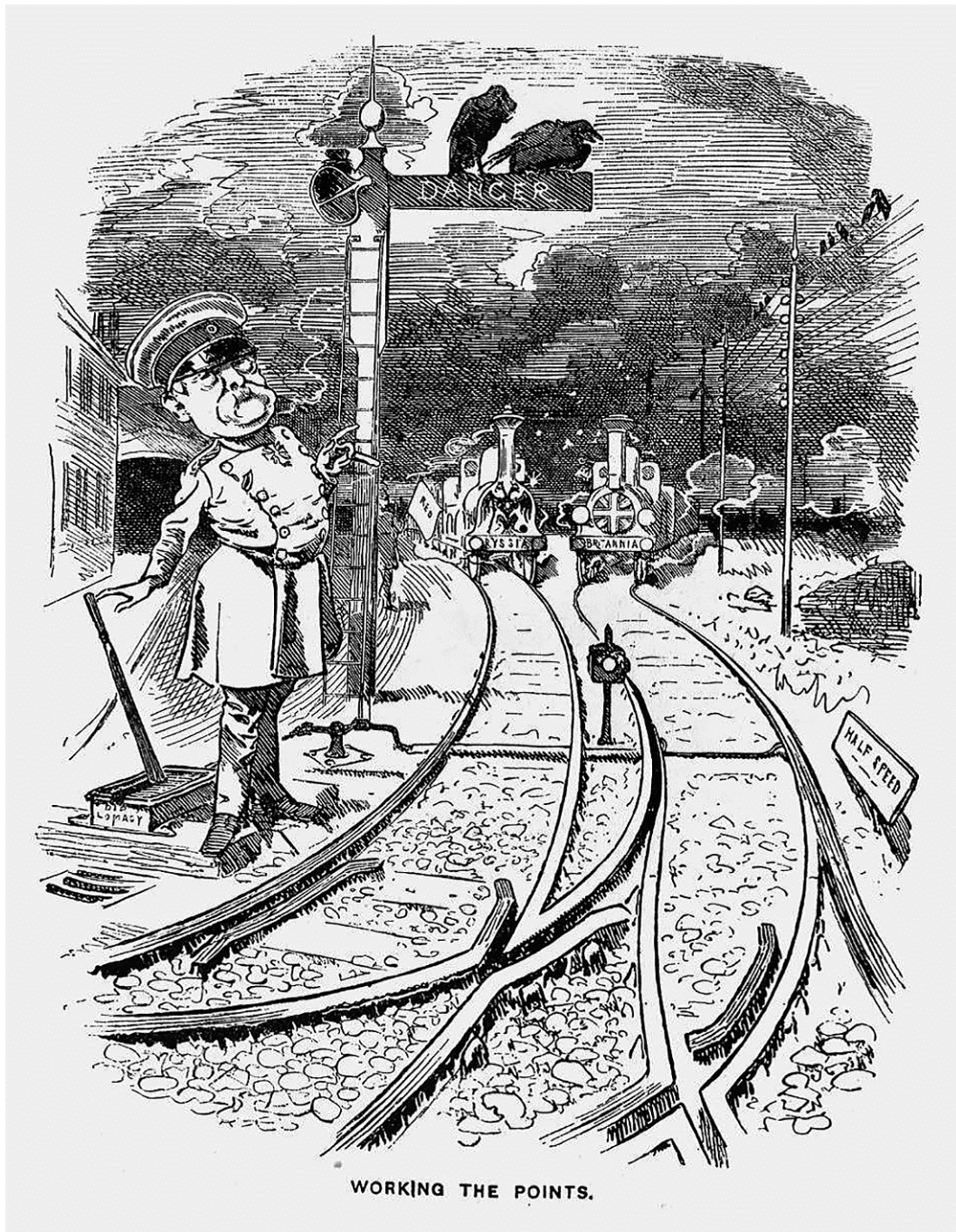
De huidige toestand van het koninkrijk vroeg om een constitutioneel handvest; we hebben het beloofd en we publiceren het. (...)

Wij moesten naar het voorbeeld van onze voorgangers op de troon de gevolgen in acht nemen van de steeds toenemende vooruitgang van de kennis, de nieuwe verhoudingen die deze vooruitgang in de samenleving heeft voortgebracht (...), en de heftige veranderingen die daaruit voortkwamen. We hebben beseft dat het verlangen van onze onderdanen naar een constitutioneel handvest uitdrukking gaf aan een reële nood. Terwijl wij toegeven aan dat verlangen, hebben wij echter alle voorzorgsmaatregelen genomen om ervoor te zorgen dat dit handvest waardig is aan ons en aan het volk waarover wij zo trots zijn te heersen. (...)

Om deze redenen gunnen en verlenen wij, uit vrije wil en door de vrije uitoefening van ons koninklijk gezag, aan onze onderdanen (...) het constitutioneel handvest dat hieronder volgt.

bron 8

Een prent uit 1887 uit het Britse tijdschrift *Punch* met als titel *Working the points* (de wissel bedienen):

Toelichting:

Op het sein staat *danger* (gevaar), links staat Bismarck, op de wissel staat *diplomacy* (diplomatie), op de locomotief links staat *Russia* (Rusland), op de locomotief rechts *Brittannia* (Groot-Brittannië).

Rechts staat een bordje met *half speed* (halve snelheid).

bron 9

Duitse verkiezingsposter uit 1924 van het *Völkischen Block* met daarop een afbeelding van de Rijksdag (het parlement):

Tekst in het affiche (in vertaling):

Word wakker! en stem: het *Völkischen Block*.

Groot-Duitse Volksgemeenschap (in het *Völkischen Block*)

Partijkantoor: Theatinerstraat 17, telefoon 25688

Op de rondvliegende papieren staat:

Wet ter bescherming van de Republiek, referendum, de Grondwet van Weimar, papiergeld-economie, noodtoestand, wensen van het volk.

bron 10

Een vrouw in Berlijn beschrijft in april 1945 in haar dagboek haar ervaringen met soldaten van het Rode Leger (het leger van de Sovjet-Unie) die Berlijn innemen:

We hadden amper onze moutkoffie met sneden van het geplunderde brood achter de kiezen, toen Anatols¹⁾ mannen alweer kwamen aanzetten, voor wie we een soort restaurant zijn – zij het dat de gasten hun eigen voedsel meebrengen. Dit keer was er een fatsoenlijk type, zo was ik ze nog niet tegengekomen: Andrej, sergeant-majoor, schoolmeester van beroep. Smal hoofd, ijsblauwe blik, rustig en intelligent. Eerste gesprek over politiek. Dat is niet zo moeilijk als je zou denken, aangezien alle politieke en economische begrippen vreemde woorden zijn en precies dezelfde als in het Duits. Andrej is een orthodoxe marxist. Hij geeft Hitler persoonlijk niet de schuld van de oorlog, maar het kapitalisme dat mensen als Hitler voortbrengt en wapenvoorraden laat aanleggen. Hij is van mening dat de Duitse en de Russische economie elkaar aanvullen, dat een Duitsland op socialistische grondvesten Ruslands natuurlijke partner zou kunnen zijn.

noot 1 Anatol is een officier van het Rode Leger in Berlijn.

bron 11

Op 8 mei 1950 verschijnt deze prent van tekenaar Herblock in de *The Washington Post*, met als titel "Nu hebben we nieuw en belangrijk bewijsmateriaal gevonden":

Vertaling van de tekst op de schutting:
"Joe Zilch is een rooie."

Toelichting:

Joe Zilch ('Jan met de pet') is een verwijzing naar iemand van het gewone volk. De man die de zaal toesprekt is aanhanger van senator McCarthy.

bron 12

In 1951 publiceert de officiële krant in de Sovjet-Unie, *Pravda* (Waarheid), een interview met Stalin over de Korea-oorlog:

Vraag:

Wat vindt u van de beslissing van de Verenigde Naties om de Volksrepubliek China als aanvaller te bestempelen?

Antwoord:

Ik vind dat een schandalige beslissing. De Verenigde Naties, die werden gesticht als beschermer van de vrede, zijn een oorlogsinstrument geworden, een manier om een nieuwe wereldoorlog te beginnen. Het agressieve hart van de Verenigde Naties is de agressieve NAVO met tien lidstaten en twintig Latijns-Amerikaanse landen. En de vertegenwoordigers van deze landen nemen nu de beslissingen in de Verenigde Naties over oorlog en vrede. (...) In werkelijkheid zijn de Verenigde Naties nu niet zozeer een wereldorganisatie als een organisatie voor de Amerikanen en behandelen zij Amerikaanse agressie als aanvaardbaar. Niet alleen de Verenigde Staten en Canada zijn bezig een nieuwe oorlog te ontketenen, maar op deze weg vind je ook die twintig Latijns-Amerikaanse landen. Hun grootgrondbezitters en kooplieden verlangen naar een nieuwe oorlog ergens in Europa of Azië om hun producten te verkopen tegen opgevoerde prijzen en miljoenen te verdienen aan deze bloedige zaken.

bron 13

In oktober 1989 spreekt Michael Gorbatsjov in Oost-Berlijn bij de viering van 40 jaar DDR over de noodzaak van hervormingen.

Horst Haitzinger maakt deze prent over de feestelijkheden in Oost-Berlijn voor een West-Duits tijdschrift:

Vertaling van de tekst in de prent:

Achter het spreekgestoelte staat Michael Gorbatsjov, die zegt: "Ich bin ein Berliner" ("Ik ben een Berlijner").

Rechts staat de Oost-Duitse partijleider Erich Honecker, die denkt: "Ein Peking wär mir lieber" ("Ik had liever gehad dat hij gezegd had, dat hij een inwoner van Peking was").

Toelichting:

In de lente van 1989 werd het Plein van de Hemelse Vrede in Beijing meer dan anderhalve maand bezet door studenten die protesteerden tegen de communistische regering van hun land. De studentenopstand werd door de Chinese Communistische Partij met harde hand neergeslagen.

bron 14

Affiche uit 1981 voor een *Reggae Party* in de Melkweg, een cultureel centrum in Amsterdam:

Tekst in de bron:

Speciaal eten verkrijgbaar

Reggae Party dinsdag 17 november vanaf 21.00 uur

The Black Messengers, Justice, Communication (namen van reggaebands)

Melkweg (een cultureel centrum in Amsterdam)

dichter Oku Onuora (een dichter uit Jamaica)

entree F10,- (10 gulden)

Toelichting:

Reggae is een uit Jamaica afkomstige muzieksoort.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.